

KATOLIKUS KÁNTORLAPOK

– Szerkeszti: Merczel György –

Az éneklés fontossága a görög katolikus liturgiában

Néhány évvel ezelőtt az egyik nyíregyházi ifjúsági lelkigyakorlaton megkérdeztem a fiatalokat: mondják el, mit éreznek, mi jut eszükbe akkor, ha ezt a szót hallják, hogy „görög katolikus”? Nagyon szép és igen tartalmas válaszok hangzottak el.

– Ha ezt a szót hallom, hogy „görög katolikus” és egy kicsit behunyom a szemem, ott látom magam a karácsony éjjeli nagy zsolozsmán és *együtt énekelem* szüleimmel és testvéreimmel Izaiás próféta csodálatos jövődölését: „Velünk az Isten, értsétek meg nemzetek, és térjete meg, mert velünk az Isten!” – mondta az egyik fiú.

– Lélekben ott vagyok a halott Krisztus temetését megjelenítő nagypénteki körmenetben és megrendült szívvel *együtt énekelem* mindenkivel: „Az istenfélő József levevén a fáról a te legtisztább testedet, tiszta gyolcsba göngyölé, és illatos szerekkel ellátva új sírba helyezé...” – szólalt meg egy fiatal óvónő.

– Kicsiny falusi templomunk jut eszembe, az a szertartás, amikor hűsvét éjszakáján gyertyával a kezünkben körmenetet tartunk a templom körül és a falu népe *együtt énekl*i a feltámadás diadalmas himnuszát: „Feltámadt Krisztus halottaiból, legyőzte halállal a halált, és a sírban lévőeknek életet ajándékozott!” – vallotta a főiskolás fiatalember.

Nem akarom most idézni az összes választ, hiszen e rövidke írás keretei ezt nem teszik lehetővé, annyi azonban, gondolom, már az olvasó számára is egyértelmű, hogy a görög katolikus fiatalok – és biztos vagyok abban, hogy a görög katolikus felnőttek és gyermekek – egyháztudatát, Egyházhoz való tartozásuk alapélményét a szent liturgia határozza meg. Mindegyik válasz egy-egy gyöngyszemét ragadta ki a görög katolikus liturgiának, azt, ami lelkileg és érzelmileg leginkább hatása alá vonta őket.

De figyeljük csak meg, mindegyik válaszban ott volt két szó: „*együtt énekelni*”. Igen, mert a keleti liturgiában teljesen ismeretlen fogalom a „mondott”, a prózában elhadart liturgikus végzés. Nincs szent liturgia éneklés nélkül, sőt úgy is fogalmazhatunk, hogy az ének, a dallam, az együtt-éneklés teszi az istentiszteletet a szó eredeti értelmében, „léiton ergon”-ná, közösségi tevékenységgé, vagyis liturgiává. A liturgia nem a pap magánügye, privát cselekménye, hanem a közössége. A pap és a hívek együtt – mint elválaszthatatlan közösség – a szent liturgia végzője és bemutatója. Görög katolikus egyházunk nagyon ősi emberi tapasztalat alapján ragaszkodik ahhoz, hogy a liturgiát mindig énekl*i*. Vajon miért?

1. Az ember életében az egyik legnagyobb közösségformáló tényező az együtt-éneklés. Ez a tény – úgy érzem – nem szorul bizonyításra. Aki volt már együtt fiatalokkal és felnőttekkel, öregekkel és kicsiny gyermekekkel, bizonyára igazat ad. Csak a közös éneklés tudja igazán eggyé kovácsolni a kü-

lönböző korú, különböző műveltségű, érzelmi és értelmi töltöttségű embereket. Gondoljunk csak arra, hogy milyen közösségformáló szerepe van a Himnusz közös éneklésének! (Nem véletlenül vezették be az elmúlt negyven évben az éneklés helyett a Himnusz „meghallgatását”!) A istentisztelet végzésére összegyűlt Isten-népe a közös éneklés által válik igazán eggyé, egyetlen, élő közösséggé.

2. A közös éneklés – az esztétikai és művészi élményen kívül – áthatja és inspirálja az ember értelmi, akarat és érzelmi világát, a legmélyebb „rétegekben” megérintve azt. Kispap-koromban mondotta egy öregedő férfi, amikor a vasárnapi vecsernyéről, az alkonyati zsolozsmáról távozva kijöttünk a templomból: „Olyan boldog vagyok, mert jól kiénekelhettem magam...” Óriási igazságot hallottam ekkor. Az ősi liturgikus szövegek közös éneklése által a hívő ember „kiéneкли” magából bűnbánatát, kéréseit, Istent dicsőítő háláját. Megerősíti hitét, reményét és szeretetét Isten és embertársai iránt. Ébren tartja és gyarapítja hitbeli ismereteit.

A bizánci liturgia szent szövegeit az első tíz évszázad nagy hittudósai írták. Olyan teológusok voltak ők, akik az első nagy egyetemes zsinatok dogmatikus határozatait fogalmazták meg. Aki tehát a keleti liturgiát éneкли, az egyetemes Egyház hittankönyvét éneкли. A keleti liturgia ugyanis – hogy ezt a hittudományi kifejezést használjam – „locus theologicus”, teológiai forrás, a hit tanításának forrása és alapja. Tartalmazza mindazt, amit az Egyház tagjainak az üdvösségre vezető úton hinniük szükséges. Kicsit megváltoztatva az ősi axiómát (lex orandi – lex credendi), úgy is mondhatjuk, hogy a keleti egyházban a „lex cantandi – lex credendi” is, vagyis, amit éneklünk, azt hinnünk is kell.

3. A liturgia közös éneklése cselekvésre indít, tevékeny keresztény életre ösztönöz. Az élet minden területére útbaigazítást ad, bűnbánatra és az érények gyakorlására ösztönöz. Megmutatja Isten szépségét, jóságát, megbocsátó irgalmát, ugyanakkor pedig bemutatja az ember felelősségét az élet iránt, és ráhangol a halálunk pillanatában bekövetkező nagy találkozásra, amikor részesei leszünk az üdvösségben folyó örök, mennyei liturgiának.

A liturgikus együtt-éneklés fenti értékei nagy felelősség hordozóivá teszik elsősorban a papokat és mindazokat, akiknek vezetniük kell a közösség éneklését. Óriási bünt követnének el, ha elherdálnánk ezt az ősi kincset!

Megszívlelendő szempontok:

1. Engedjük énekelni hívő népünket, úgy, ahogyan ez a nép évszázadokon át – apáról-fiúra hagyományozottan – megtanulta. Szükség van ugyan az egész magyar görög katolikus egyház számára mindenki részéről ismert és megtanult egységes dallamra, hogy nagyobb közösségi alkalmakkor, pl egy-egy máriapócsi nagybúcsún egységes legyen az egybegyűlt több tízezres tömeg éneklése. Ez az egységes éneklés azonban ne jelentsen uniformizálást! Meg kell őrizni egy-egy vidék, egy-egy kisebb közösség sajátos dallamkincsének csodálatos értékeit! Nem szabad kiúrtani azokat!

2. Elodázhatatlan az igényes kántorképzés megvalósítása. Jó énekvezető, kiváló kántor nélkül lehetetlen a görög katolikus liturgia szépségeinek, lelki-szellemi tartalmának megélése.

3. A legművészből éneklő énekkar sem helyettesítheti a templomi közösség liturgikus éneklését! Ha az énekkar miatt egy templomi közösség állandóan passzív hallgatásra kényszerül, ott megszűnik a liturgikus közösség, és – ki merem jelteni – megszűnik maga a liturgia is. Az egyházközségi énekkar csodálatos lelkipásztori eszköz a hívő közösség összetartásában és zenei képzésében, de sohasem válhat „egyeduralkodóvá” a liturgia végzése során!

Ennek példájára, befejezésül hadd mondjam el egyik régi élményemet! A 80-as évek végén a nyíregyházi görög katolikus papnövendékekkel együtt moszkvai utazáson voltunk. Részt vettünk II. Alekszij pátriarka vasárnapi Szent Liturgiáján a pátriarkai katedrálisban. A templomot zsúfolásig megtöltötték az emberek. Az egész Liturgia alatt két nagyszerű énekkar énekelt, több szólamban. Csodálatos zenei élményben volt részünk. De szinte csak kizárólag zenei élményben! A nép ugyanis mindvégig hallgatott, egyedül a Hízekegy és a Miatyánk recitálásába (!) kapcsolódhatott be, még egy „Amen”-t vagy egy „Uram irgalmazz!”-t sem énekelhetett. Amikor a Szent Liturgia végén kijöttünk a templomból, a következő kérdés fogalmazódott meg bennem: vajon hol végzik igazán a liturgiát? Itt Moszkvában, a pátriarkai templomban e két nagyszerű énekkar segítségével, vagy abban az eldugott szabolcsi vagy zempléni kis görög katolikus templomban, ahol a falu apraja-nagyja – ha nem is kifejezetten művészi módon – de szívvel-lélekkel együtt énekel?

Pregun István püspöki helynök

Görög katolikus énekkarok nemzetközi találkozója

Nyíregyháza–Máriapócs, 1996. augusztus 16–18.

Aranyszájú Szent János liturgiájában a Miatyánk imádkozására felhívó papi fennhang előtt ezt halljuk: „És add, hogy egy szájjal és egy szívvel dicsőítsük és magasztaljuk a Te legtisztesebb és fölséges nevedet...” Ez jutott eszembe, mikor 500 görög katolikus énekes elé álltam, hogy közösen elénekeljék az Úr imáját Rimszkij–Korszakov nemesen egyszerű feldolgozásában. Talán még öt-hat évvel ezelőtt is kevesen gondolhattak arra, de mégis biztosan sokan és sokszor fohászkodtak, hogy ilyen alkalmak belátható időn belül elkövetkezhessenek a görög katolikus hívek életében. A millecentenárius éve a Kárpátok-vidéki bizánci szertartású katolikusoknak (s nem csak a magyaroknak) nagy jelentőségű események megünneplésére adott alkalmat.

1646. április 24-én az ungvári várban a Parthén Péter bazilita szerzetes vezette 63 bizánci rítusú munkácsi egyházmegyes pap az egri püspök jelenlétében teljes közösségre lépett a Szentszékkal. A 350 éve történt esemény tette lehetővé a munkácsi görög katolikus püspökség létrejöttét (1771), majd a krizevci (1777), az eperjesi (1818), a hajdúdorogi (1912), s az Amerikába kivándoroltak számára a pittsburgi metropólia (1969) s három püspökség: Passaic (1964), Parma (1969) és Van Nuys (1981) megalapítását. Ünnepsorozattal emlékeztünk meg Ungváron e jeles napról.

A Kárpátok-vidéki görög katolikusok, s különösen a magyar ajkúak számára azonban legalább ilyen nagy jelentőséggel bírt az idei máriapócsi Nagybaldogasszony-búcsú: hiszen 300 éve történt a Szűzanya-szentkép első könnyezése. Keresztes Szilárd püspök úr felhívására e nagy ünnephez kapcsolódva rendezték meg a görög katolikus énekkarok nemzetközi találkozóját. A háromnapos összejövetel legnagyobb értéke a résztvevők számára az a tény volt, hogy ki hallgatásra ítéltetés, ki szétesés, ki „visszafogott” működés évtizedei után ismét „egy szájjal és egy szívvel” énekelte a nagy keleti egyházzenészek kompozícióit.

Ukrajnából Ivano-Frankivszk, Kárpátaljáról Munkács és Ungvár, Erdélyből ill. Partiumból Balázsfalva, Lugos és Szatmárnémeti, Szlovákiából pedig Eperjes görög katolikus kórusait köszönthettük, a hazai színeket a budapesti, a hajdúdorogi, a miskolc-diósgyőri, a nyíregyházi és a nyíregyháza-józsavárosi énekkar képviselte.

Az első program 16-án délelőtt egy ismerkedő összejövetel és közös számok próbája volt, amelyet este hangverseny követett Nyíregyházán. Szombaton, 17-én Máriapócsra utaztunk, s este a kegytemplom melletti tábori oltárnál egyházzenei áhítat keretében hallgathatta meg a több száz hívó a kórusok előadását. 18-án délelőtt pedig a rádió és a televízió élő adása az egész ország számára sugározta a felemelő liturgiát, s benne a kórustalálkozó résztvevőinek énekét.

Pár nappal a találkozó után azt állapíthatjuk meg, hogy a görög katolikus kórustalálkozó szó szerint létfontosságú a hazai, s úgy láttam, a megjelent külföldi együtteseknek egyaránt. Itt egy kicsit mindenki előlről kezdett mindent az elmúlt öt éven belül. A színvonal természetesen ettől, valamint a kórusok eltérő életkora, nagysága és zenei képzettsége miatt is nagyon változó volt. Az a figyelem azonban, ami végig jellemezte a találkozót, s a karnagyok szakmai megbeszélései és kottacseréi, az énekesek sokirányú beszélgetései és kapcsolatfelvételei reményt adhatnak az újjászerveződő kórusélet szakmai színvonalának emelésére, s az igényes, néha egészen kiváló kompozíciók (Bortnyanszkij, Csajkovszkij, Rahmanyinov, Vedel) a művekhez méltó megszólaltatására. A jelenlevő magyar kórusvezetők az évenkénti hazai találkozó szükségességét hangsúlyozták, amelynek természetesen anyagi háttérét még meg kell alapozni. Emellett azonban létfontosságú a külföldiekkel való kapcsolattartás is, valamint igényes, új kompozíciók megírása, megtanulása. Lehet tehát munkálkodni. Adja Isten, hogy még soká lehessen!

Bubnó Tamás

* * *

Az énekkar a templomkertben kezdődött

Az ötvenes évek végének sajátos színeket adott a fővárosban és kis- meg nagyobb városokban egyaránt a templomi énekkarok szerveződése, a heti több próbát is vállaló énekesek buzgalma, a templom körüli élet szerény, nem látványos, ám hallható jelentkezése. Volt, ahol a kórusélet folyamatos maradt a legnehezebb években is, amikor a vas és acél országa felé meneteltek az emberek, vagy legalábbis színlelték, hogy elindulnak. Valahogy úgy, amint

Mészáros Ági a Kiskrajcár című filmben elindult a sínek mentén gyalog, hogy fölépítse Sztálinvárost. Ez utóbbi föl is épült, a filmben és a valóságban egyaránt, s mert templom nélküli városnak tervezték, alkotói szerint a jövőben magyar városokat volt hivatott megjeleníteni. Azokat, amelyekben majd eleve nem fog épülni templom, meg azokat, ahol öt-tíz, legfőljebb húsz éven belül bezárják majd a templomokat és a szocialista tudatúvá átformált lakosság a „különös anyagból gyúrt” vezetői segítségével társadalmi életét a kultúrház és a sportpálya színhelyein éli. Ez az a rózsaszínűnek mondott korszak, amelyben ugyanakkor a vallásosság még láthatóan jelen volt. Amikor egy-egy öreg vagy fiatal pap az úrnapi körmeneten kimerészkedett az utcára, hívek hatalmas tömege kísérte, s a városka-falu kertjeinek virágait mintha letarolták volna a körmenet szebbé-virágosabbá tétele végett. Jámbor asszonyok a templom környékét rendben tartották, s nem sajnálták az időt a templomkertek gondozására. A templomba járók még a rózsák telepítését is hitvalló cselekedetnek tartották, ha azok az Úr házának kertjében virágoztak. A legegyszerűbb kerti munka, majd a virágok gondozása, nyáron bő vízzel locsolása: mind-mind természetfölötti értelmet nyert, s a templomba, hittanra – tanítói-tanári intés ellenére is – járó gyerekek látták a felnőttek jó példáját s hallhatták az egyszerű szavakkal történt teológiai okfejtést: a virágok szépsége a teremtes gazdagságát, s a teremtet Istent dicséri.

Hadd említek meg két nevet. Gyerekkorom templomkertjének két gondos művelője, Jolánka és Bogyor néni tavasztól ősziig az esti mise előtt egy-két órát mindig kertészkedett, ha az idő engedte. Jolánka ügyvédi irodában három évtizede gépelte az aktákat s ott elsajátított pedánsága látszott a virágágyásokon. A ministránsok a háta mögött azzal viccelődtek, hogy még a nyuszifül nevű virág hosszú leveleit is hajkefével tartja rendben, nehogy valamelyik kócos legyen. Bogyor igazi nevét szinte senki nem tudta, ő a lábasok-fazekak birodalmából jött minden délután a templomkertbe, ugyanis világléteében háztartásbeli alkalmazottként élt. Családtagként, hol itt, hol ott; de azért a rózsák meg a krizantémok is élvezhették gondozását, akár a locsoló, akár a kaparó meg egyéb szerszámok közbejöttével.

S amikor a tizenöt-húsz éve szünetelő templomi énekkar feltámasztására az idő megérett, ők vállalták a tagtoborzást. Ugyanis volt néhány segítségük, fiatal lányok, akik hétköznapi este is el-eljártak misére, s előtte szívesen segítettek negyedórát-félórát a két főkertésznek, meg szombat esténként az oltárok díszítésében is részt vállaltak. A két tagtoborzó nem prédikált nekik, hanem célozgatott: milyen szép lenne a szentmise, ha igazi énekkar emelné az ünnepi hangulatot. Ők mindent megtesznek a virágok terén, de énekelni nem tudnak. Különben is, ha a napi kertészkedésre fordított időt az énekhanggal megáldották a heti egy vagy két énekpróbára szánják, heteken belül hallható lesz az eredmény. Így is lett, a kertészkedésben újabb segítők kezek ténykedtek, miközben eleinte mise előtt, majd később mise után elindultak a rendszeres énekpróbák a kóruson. Mindkettőhöz odafigyelés, idő és némi lelkesedés kellett. A virágos templomkert láttán mindig eszembe jut: a virág mellé ének is jut az oltárra? Mert nálunk, Makón az énekkar a templomkertben kezdődött el újra azokban az ötvenes években.

Török József